

O‘ZBEKISTONDA OLIY TA‘LIM TIZIMI RAQOBATBARDOSHLIGINING JORIY HOLATI

N. F.Odinayeva

BuxDu Iqtisodiyot kafedrası o'qituvchisi, i.f.f.d. (PhD)

Xamroyeva Umida BuxDu

magistri

ARTICLE INFO.

Kalit so‘zlar: ta‘lim, oliy ta‘lim, oliy ta‘lim muassasalari, ta‘lim xizmatlari, ta‘lim sifati, raqobat, raqobatbardoshlik, marketing, marketing tadqiqotlari.

Annotatsiya

Maqolada O‘zbekistonda oliy ta‘limning ahamiyati, oliy ta‘lim muassasalarining ta‘lim xizmatlari bozoridagi raqobatbardoshligi hamda oliy ta‘lim rivojlanish holati ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, oliy ta‘lim tizimi raqobatbardoshligini takomillashtirish bo‘yich ilmiy taklif va amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

<http://www.gospodarkainnowacje.pl/> © 2025 LWAB.

Kirish

O‘zbekiston oliy ta‘lim tizimi so‘nggi yillarda rivojlanish bosqichiga kirdi. O‘zbekiston oliy ta‘lim tizimi chuqur o‘zgarishlarni boshdan kechirdi va bu uning raqobatbardoshligiga sezilarli ta‘sir ko‘rsatdi. O‘zbekistonda ta‘lim xizmatlari bozorining rivojlanish qonuniyatlari va xususiyatlarini aniqlash, oliy ta‘lim muassasalarida yuqori malakali mutaxassislar tayyorlash va ularning munosib ish o‘rinlari bilan bandligini ta‘minlash muammolarini tadqiq etish, ta‘lim xizmatlari bozorini davlat tomonidan tartibga solishning samarali usullarini ishlab chiqish hamda uning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirishga e‘tibor tobora kuchayib bormoqda. Ta‘lim xizmatlari sohasining rivojlanishi, muntazam o‘shib borayotgan yuqori malakali mutaxassislarga kengaytirilgan takror ishlab chiqarish ehtiyojlarini qondirish ushbu xizmat turlari bozorida talabning oshishini ta‘minlovchi muhim omil hisoblanadi. O‘zbekistonda keyingi yillarda oliy ta‘lim qamrovi keskin kengayib, abituriyentlar soni 1 milliondan oshib ketgan. Davlat OTMLarining yangi filiallari, xorijiy universitetlarning kirib kelishi va nodavlat OTMLar sonining ortishi bilan oliy ta‘lim xizmati bozori shakllanmoqda. Hozirgi vaqtda oliy ta‘lim xizmatlari bozorida qattiq raqobat mavjudligini va o‘ziga xos raqobatbardoshlik ustunliklariga ega bo‘lgan oliy ta‘lim muassasasi omon qolishi mumkin. Bu, avvalo, sog‘lom raqobat muhiti yaratilishiga turtki bo‘ldi, natijada OTMLar ta‘lim sifatini oshirish, amaliy-loyihabop dasturlarni joriy qilish, professor-o‘qituvchilarning malakasini ko‘tarish va innovatsion tadbirkorlik muhitini kuchaytirish borasida izlanish olib borishi kutiladi.

Adabiyotlar tahlili.

Ta‘lim xizmatlari bozorida oliy ta‘lim muassasalari raqobatbardoshligini oshirish masalalari iqtisodiy adabiyotlarda jumladan, G. Axunova [2], V.S.Bajenova [3] M.Q.Pardaev [4] N.Sh.Vatolkina [5] M.A.Lukashenko [6], L.V.Zaxarova [7] kabi olimlar ta‘lim xizmatlari, oliy ta‘lim tizimiga bag‘ishlab darslik, o‘quv qo‘llanmalar va boshqa o‘quv va ilmiy adabiyotlarni yozganlar.

L.A. Korchagova Oliy ta'lim muassasasi raqobatbardoshligi haqida to'xtalib: "...uning yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlashdagi jamiyat ehtiyojini qondirish bo'yicha kerakli darajadagi ta'lim xizmatini ko'rsata olishining haqiqiy va potentsial imkoniyatlari, shuningdek, hozirgi paytda va kelajakda ilmiy-uslubiy va ilmiy –texnik mahsulotni yaratish, ishlab chiqish va sotish bo'yicha ehtiyojni qondirishdir"¹ deb qayd qiladi.

R.A.Fatxutdinovning fikri bo'yicha: "Oliy ta'limning raqobatbardoshligi – bu uning quyidagi qobiliyatidir: 1. Aniq tashqi va ichki mehnat bozorida raqobat kurashiga dosh beradigan mutaxassislarni tayyorlash; 2. O'zining sohasida raqobatga chidash bera oladigan yangilikni yarata olish; 3. O'zining barcha sohalari faoliyatida samarali takror ishlab chiqarish siyosatini olib borish"²dan iboratdir.

Tahlil va natijalar

O'zbekistonda so'nggi yillarda oliy ta'lim tizimi yuqori suratlarda rivojlanmoqda. Bu ijobiy o'zgarishlar oliy ta'lim tizimining raqobatbardoshligini yangi pog'onaga olib chiqish uchun zamin hozirlab berdi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi farmonida: "...ta'lim va o'qitish sifatini baholashning xalqaro standartlarini joriy etish asosida oliy ta'lim muassasalari faoliyatining sifati hamda samaradorligini oshirish, oliy ta'lim muassasalariga qabul kvotalarini bosqichma-bosqich ko'paytirish"³ masalalariga qaratilgan.

1-jadval. Oliy ta'lim tashkilotlarining bakalavriatiga qabul qilingan talabalar

Klassifikator	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
O'zbekiston Respublikasi	268281	297689	360204	440991	571512	808439	1042100	1314542
Qoraqalpog'iston Respublikasi	17545	19447	22272	25442	35487	46585	57503	64146
Andijon viloyati	17585	19184	21718	26036	30895	47651	58312	66201
Buxoro viloyati	13990	15939	20895	24771	35625	43959	57484	82951
Jizzax viloyati	10872	12530	14732	18000	23391	29955	36951	37568
Qashqadaryo viloyati	14303	15883	18391	22452	27835	44222	57426	78397
Navoiy viloyati	8822	9683	11641	13636	17015	21710	30294	38813
Namangan viloyati	11495	13319	16742	20109	25989	41829	52319	62528
Samarqand viloyati	26846	29125	34930	41093	54827	70772	84739	90588
Surxondaryo viloyati	7430	9275	15070	20131	25628	39909	50634	67406
Sirdaryo viloyati	3904	4611	6811	9089	9597	16764	21524	23190
Toshkent viloyati	7286	8089	14882	20914	28509	42828	60399	72576
Farg'ona viloyati	18335	21466	27176	35819	48415	62332	77722	84896
Xorazm viloyati	9101	10450	13382	16216	22787	28741	42770	53943
Toshkent shahri	100767	108688	121562	147283	185512	271182	354023	491339

¹Korchagova L.A. Оценка конкурентоспособности вузов. // Маркетинг в России и за рубежом. – 2007. – № 5. – с. 48-54.

²Фатхутдинов Р.А. Управление конкурентоспособностью вуза. // Высшее образование в России– 2006. – № 9. – с. 37-39.

³O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi farmoni./Xalq so'zi, 2017 yil 8 fevral'.

O'zbekistonda oliy ta'lim olish imkoniyati cheklangan edi – yaqinda 2016 yilda universitet yoshidagi yoshlarning atigi 9% ga yaqini oliy ta'lim muassasalariga o'qishga kirgan (xalqaro standartlar bo'yicha oliy ta'limga qabul qilish darajasi juda past). Hukumat buni inson kapitalini rivojlantirish uchun qiyinchilik deb tan oldi va 2016 yilda ma'muriyat o'zgargandan so'ng bir qator islohotlar boshlandi. Eng ko'zga ko'ringan o'zgarishlardan biri oliy ta'lim muassasalari (OTM) sonining keskin kengayishi bo'ldi. 2016-yilda O'zbekistonda 77 ta oliy o'quv yurti mavjud edi. 2023 yilga kelib, bu raqam 213 taga yetdi, bu taxminan etti yil ichida 176% ga o'sdi. Bular qatoriga turli hududlarda yangi tashkil etilgan davlat universitetlari, xususi universitetlarning joriy etilishi va ko'plab xorijiy filiallar ochilishi kiradi. Ushbu kengayish oliy ta'lim olish imkoniyatini sezilarli darajada yaxshiladi. Oliy ta'limga yalpi qabul qilish koeffitsienti (GER) - universitetga o'qishga kirgan yoshlar ulushi 2016-yildagi 9 foizdan 2022-yilga kelib 38 foizga, 2023-yilda esa taxminan 42 foizga o'sdi. 2023-yilga kelib O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarida 1,3 milliondan ortiq talaba tahsil olmoqda Imkoniyatlarning bunday jadal o'sishi ko'proq bitiruvchilarni yetishtirish va ko'proq yoshlarning ilg'or ko'nikmalarga ega bo'lishiga imkon berish orqali O'zbekiston ta'lim tizimining raqobatbardoshligini oshirishga qaratilgan maqsadli strategiyaning bir qismidir. Shu bilan birga, u sifat va raqobatbardoshlik uchun muammolarni ham keltirib chiqaradi.

Resurslar cheklanganligi: Qabul qilish va yangi institutlarni kengaytirish malakali professor-o'qituvchilar, infratuzilma va o'quv materiallarini talab qiladi. Zamonaviy o'quv materiallarining yetishmasligi, professor-o'qituvchilarning chet tillari va zamonaviy pedagogika fanlari bo'yicha yetarlicha bilimga ega emasligi kabi holatlari mavjud. O'qituvchilarning o'rtacha yoshi nisbatan yuqori (ko'pchilik nafaqaga chiqishga yaqin) va hamma ham yuqori darajaga ega emas, lekin bu yaxshilanmoqda. Tegishli manbalar bilan boshqarilmasa, tez kengayish sifatni susaytirishi mumkin.

Davlat OTMlarga kirish murakkabligi: Qizig'i shundaki, ko'proq o'rinlar mavjud bo'lishiga qaramay, so'nggi yillarda davlat universitetlariga talab biroz pasaygan. 2024-yil iyul oyida abituriyentlarning rekord soni davlat universitetlariga kirish imtihonlarida qatnashdi – qariyb 894 279 abituriyent, 2020-yildagi 1,4 milliondan ortiq. Qabul qilish darajasi (qabul qilingan abituriyentlar foizi) 2015-yildagi 9,6 foizdan 18,6 foizga oshdi. Ba'zi talabalar "oliy ta'lim muassasalari diplom beruvchi do'konga aylangan" deb tushunishadi va sifat va ish istiqbollari haqida qayg'urgan holda diplomning qiymatini shubha ostiga olishadi. Hafsalasi pir bo'lgan talabaning ushbu iqtiboslari obro'-e'tibor muammosini ta'kidlaydi: agar sifat kengayish bilan mos kelmasa, tizimning raqobatbardoshligi yomonlashadi, chunki eng yaxshi talabalar alternativani tanlashlari mumkin; chet elda yoki nufuzli yangi xususiy institutlarda o'qish.

2-jadval O'zbekiston Respublikasi oliy o'quv yurtlarining o'sish dinamikasi⁴

Yillar	Davlat		Nodavlat		Filiallar	
	Soni	O'sish sur'ati, %	Soni	O'sish sur'ati, %	Soni	O'sish Sur'ati, %
2012 / 2013	64	–	–	–	6	–
2013 / 2014	66	103,1	–	–	6	100,0
2014 / 2015	68	103,0	–	–	7	116,7
2015 / 2016	69	101,5	–	–	7	100,0
2016 / 2017	70	101,4	–	–	7	100,0
2017 / 2018	72	102,9	–	–	7	100,0
2018 / 2019	98	136,1	1	–	10	142,9
2019 / 2020	119	121,4	4	400,0	16	160,0
2020 / 2021	127	106,7	5	125,0	18	112,5
2021 / 2022	154	121,3	17	340,0	25	138,9
2022 / 2023	210	136,4	65	382,3	30	120,0

⁴ Toshkent Davlat Iqtisodiyot universiteti, Tulkinova Dinara avtoreferat

O'zbekiston Respublikasida 2022/2023 o'quv yili holatiga ko'ra 210 ta oliy o'quv yurti faoliyat ko'rsatmoqda, ulardan 36 tasi universitetlar, 48 tasi institutlar, 4 tasi akademiya, 1 tasi konservatoriya, 65 tasi nodavlat (xususiy) oliy o'quv yurtlari, 26 tasi davlat oliy o'quv yurtlari filiallari va 30 tasi xorijiy oliy o'quv yurtlari filiallari mavjud.

Xususiy va xorijiy institutlarning yuksalishi: 2024 yilga kelib, 213 ta OTMdan 67 tasi xususiy va 30 tasi xorijiy filiallar kampusidir. Ushbu yangi ishtirokchilar ichki bozorda raqobatni kuchaytiradi. Ushbu muassasalarning aksariyati o'zlarini ko'proq innovatsion o'quv dasturlari, ingliz tilidagi dasturlar yoki xalqaro diplomlarni taklif qiladilar. Masalan, Toshkentdagi Xalqaro Vestminster universiteti, Toshkentdagi INHA universiteti, Rossiya yoki Koreya universitetlari filiallarining mavjudligi an'anaviy davlat universitetlari endi ko'proq imkoniyatlarga ega bo'lgan iqtidorli talabalar uchun raqobatlashayotganini anglatadi. Raqobat yaxshilanishlarga turtki berishi mumkin bo'lsa-da, bu davlat OTMlari o'zlarini farqlashlari va har qanday eskirgan amaliyotlarni bartaraf etishlari kerakligini anglatadi. Marketing tadqiqotlari davlat oliy o'quv yurtlariga talabalar nima uchun xususiy yoki xorijiy bo'limni afzal ko'rishlari mumkinligini tushunishga yordam beradi (u o'qitish uslubi, obro'-e'tibor, ta'lim muhiti bo'ladimi) va keyin shunga mos ravishda moslashadi. Shunisi e'tiborga loyiqki, ba'zi xorijiy filiallar zamonaviy o'qitish usullari va kuchli sanoat aloqalari tufayli tezda mashhur bo'lib, butun sektor uchun to'siqni oshirdi. Ijobiy tomoni shundaki, so'nggi ma'lumotlar milliy universitetlarda raqobatbardoshlik uchun muhim bo'lgan bir qator sifat va samaradorlik ko'rsatkichlari yaxshilanganligini ko'rsatadi. Davlat inspeksiyasining tahlili 2022 yil ma'lumotlari bo'yicha, quyidagilarni ko'rsatadi; Professor-o'qituvchilarning akademik malakasi (ko'pincha doktorlik darajasiga ega yoki unga tenglashtirilgan professor-o'qituvchilarning ulushi sifatida o'lchanadi) ortib bormoqda. Professor-o'qituvchilarning "ilmiy salohiyati" 2017-yildagi 30,3 foizdan 2021-yilda 36,4 foizgacha oshdi. Bu universitet o'qituvchilarining ortib borayotgan qismi PhD yoki fan doktori darajasiga ega ekanligini anglatadi, bu esa tadqiqot va o'qitish sifatini oshirishi mumkin.

Tadqiqot natijalari va moliyalashtirish o'sdi. Oliy ta'lim muassasalarida ilmiy tadqiqotlardan olingan yillik daromad 2017-yildagi 49,7 milliard so'mdan 2021-yilda 236,1 milliard so'mgacha besh baravar ko'paydi. O'zbekistonlik tadqiqotchilar tomonidan yuqori impaktli xalqaro jurnallarda chop etilgan nashrlar soni ham o'sdi (o'tgan yilga nisbatan 1,5 barobar ko'p, 19 9281 ta maqola). Bunday yaxshilanishlar global raqobatbardoshlikka hissa qo'shadi, chunki tadqiqot samaradorligi asosiy reyting omili bo'lib, xalqaro e'tiborni tortadi.

Xalqarolashtirish: O'zbekiston universitetlarida xorijlik talabalar soni bir yilda 21 foizga o'sdi va 2021 yilda 5 768 nafarni tashkil etdi. Mutlaq raqam hali ham kam bo'lsa-da, o'sish xalqaro talabalarni jalb qilish uchun raqobatbardoshlik yaxshilanayotganini ko'rsatadi (ehtimol, ingliz tilida o'qitiladigan yangi dasturlar va agressiv ishga qabul qilish tufayli). Xalqaro talabalar xilma-xillikni qo'shadilar va ko'pincha global jozibadorlik ko'rsatkichidir.

Xalqaro e'tirof: O'zbekiston universitetlari global va mintaqaviy reytinglarda o'z o'rnini topa boshladi. Jumladan, 2022-yilda O'zbekistonning 10 ta universiteti THE (Times Higher Education) Osiyo universitetlari reytingida, 30 tasi esa THE Impact Rankings (universitetlar BMTning Barqaror rivojlanish maqsadlariga muvofiqligini baholovchi) reytingiga kirdi. Bundan tashqari, O'zbekiston Milliy universiteti va boshqalar kabi bir qancha universitetlar QSning Rivojlanayotgan Yevropa va Markaziy Osiyo reytingida qayd etilgan. Bu muhim voqea, chunki bundan bir necha yil oldin O'zbekiston oliy o'quv yurtlari bunday ro'yxatga kiritilmagan. Bu shuni ko'rsatadiki, raqobatbardoshlik nafaqat ichki, balki xalqaro maydonda ham, qisman reyting mezonlarini qondirishga qaratilgan maqsadli sa'y-harakatlar natijasida (masalan, tadqiqot va ingliz tilidagi nashrlarni takomillashtirish). Ushbu tendentsiyalarning ba'zilarini miqdoriy jihatdan tasvirlash uchun 3-jadvalda O'zbekiston oliy ta'limi bo'yicha tanlangan samaradorlik ko'rsatkichlarining so'nggi yillar bilan solishtirganda miqdor va ko'rsatkichlar keltirilgan:

3-jadval O'zbekistonda oliy ta'lim bo'yicha tanlangan samaradorlik ko'rsatkichlari⁵

Ko'rsatkich	2017	2021	O'zgarish
PhD yoki DSc darajasiga ega fakultet jami ulushi	30.3%	36.4%	+6.1 percentage points
Universitetlarning ilmiy daromadlari (so'm)	49.7mlrd	236.1mlrd	~5× increase
Xalqaro jurnallardagi nashrlar (yillik)	-	19,981	+50% vs previous year
Chet ellik talabalar ro'yxatga olingan	-	5,768	+21% vs previous year

Bu yaxshilanishlar O'zbekiston universitetlari sifatni oshirish – ko'proq malakali professor-o'qituvchilarni yollash yoki rivojlantirish, tadqiqot va innovatsiyalarni rag'batlantirish hamda o'z dasturlarini xorijda ilgari surish bo'yicha choralar ko'rayotganidan dalolat beradi. Bularning barchasi xalqaro standartlarga javob berish maqsadida tizimning raqobatbardoshligini oshiradi. Biroq, qiyinchiliklar saqlanib qolmoqda: Sifatning xilma-xilligi: 213 ta muassasa bilan sifat assortimenti keng. Toshkent va boshqa yirik shaharlardagi bir necha yetakchi institutlar tadqiqot va xalqarolashtirishda yetakchilik qilmoqda, ko'plab yangi yoki mintaqaviy institutlar esa ortda qolmoqda. Kengash bo'ylab sifatning asosiy darajasini ta'minlash qiyin Milliy reytinglar takomillashtirish yoki qayta qurish uchun mo'ljallangan zaifroq institutlarni aniqlashga yordam beradi. Darhaqiqat, rasmiylar ba'zi past natijalarga erishgan OTMlarni qayta tashkil etish (masalan, ba'zi bir past ishlayotgan pedagogika institutlarini kuchliroq universitetlar filiallariga aylantirish yoki institutlarni birlashtirish) haqida ishora qildilar. Bu tizimli o'zgarishlarni amalga oshirish uchun siyosat darajasida marketing tadqiqotlari (samaradorlik ma'lumotlari orqali) qo'llaniladigan raqobatbardosh kesish jarayonini taklif qiladi. Bitiruvchilarning ishsizligi yoki to'liq ish bilan ta'minlanmaganligi: raqobatbardoshlikning o'lchovlaridan biri bu bitiruvchilarning mehnat bozoridagi ahvoli. Bu yerda batafsil statistik ma'lumotlar berilmagan bo'lsa-da, anekdot dalillar va ba'zi tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, barcha yangi bitiruvchilar o'z ta'limiga mos keladigan ish topmaydilar. Agar ish beruvchilar bitiruvchilarda ma'lum amaliy ko'nikmalarga ega emas deb hisoblasa, ular ma'lum bir muassasa yoki chet eldagilarni afzal ko'rishlari mumkin. Shu tufayli, ta'lim sifatini boshqarish ham islohotlarning muhim yo'nalishlaridan biridir. Xususan, Davlat inspeksiyasi hamda Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi tomonidan OTMlar reytingini e'lon qilish, xalqaro akkreditatsiya jarayonlarini joriy etish, o'z-o'zini baholash tizimini yaratish kabi yangi jarayonlar boshlangan. Bular oliy ta'lim muassasalari o'rtasida raqobatni keskinlashtirdi. Zero, reytinglarda yuqori o'rinni egallagan OTMlar eng iqtidorli abituriyentlar, malakali professor-o'qituvchilar va homiylarni jalb qilish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bunday raqobatbardoshlikdagi keskin muhit marketing tadqiqotlaridan foydalanish zaruriyatini kuchaytirmoqda. Chunki bozor tamoyillari asosida harakat qilmagan, talabalar (mijoz) ehtiyojini o'rganmagan, ish beruvchilar va jamiyat bilan mustahkam aloqaga ega bo'lmagan, dunyoda shakllangan ilg'or andozalarga rioya qilmagan OTMlar orqada qolishi muqarrar. Shuningdek, mehnat bozorida bitiruvchilarning kasbiy muvaffaqiyati ham ular tahsil olgan OTMning raqobatbardoshlik mezonini sifatida ahamiyat kasb etadi, O'zbekistonda oliy ta'lim raqobatbardoshligining joriy holatini tahlil qilar ekanmiz, shuni ham qayd etish lozimki, sohadagi keng ko'lamli islohotlar hali sifat ko'rsatkichlariga to'liq transformatsiya bo'lishi uchun ma'lum vaqt talab etiladi. Ta'lim dasturlarini yangilash, professor-o'qituvchilarni qayta tayyorlash va ilmiy salohiyatni oshirish, xorijiy hamkorlikni yo'lga qo'yish kabi jarayonlar izchil davom etmoqda.

⁵ State Inspectorate report for 2017–2021

4-jadval. Ta'lim xizmatlari bozorida universitetlar sonining jadal o'sishi tendentsiyalarining swot-tahlili⁶

Kuchli jihatlar	Kuchsiz jihatlar
Ular ilg'or texnologiyalarni joriy etish bo'yicha ishlar, yangi turli o'quv materiallari va dasturlarini tayyorlash; - Texnik bazasining yaxshilanganligi universitetlar, ularning bo'limlari, boshqa bo'limlari; - malaka va ko'nikmalarni oshirish yangilarini ishlab chiqish orqali o'qituvchilar tarkibi texnologiyalar va xalqaro almashinuvlar - Moliyaviy imkoniyatlari kengaymoqda turlarining xilma-xilligi va yangiligi tufayli universitet xizmatlar hajmi; - shaxsiy o'quv dasturlarini ishlab chiqish bo'yicha ishlar, mutaxassislarni, shu jumladan xorijiy mutaxassislarni taklif qilish; - Mustaqil ravishda o'rnatish imkoniyatlari professor-o'qituvchilar tarkibiga ta'lim va ish haqi tariflari; - Xalqaro foyda olish uchun katta salohiyat mutaxassislari va almashinuv dasturlari.	- Universitetning texnik jihozlari zaif kafedralar va o'qituvchilar tarkibi; - Internet va mobil aloqa sifatining pastligi umuman olganda, mahalliy tarmoqqa kirish, ya'ni. respublika viloyatlari; - ayrim o'qituvchilarning ITdan foydalanish bo'yicha malakasining pastligi; - masofaviy ta'lim shakllarining yetarli darajada rivojlanmaganligi; - ayrim pedagog kadrlarning raqobatbardoshligi yetarli emas - akademik ma'lumotga ega bo'lgan o'qituvchilarning kam ulushi umumiy soni bo'yicha daraja, shu jumladan bo'lganlar chet tilini bilish; - Universitetlar va biznes integratsiyasining yo'qligi; - marketing ko'nikmalarining yetishmasligi, bozorni tahlil qilish, pullik xizmatlar ko'rsatish.
Imkoniyatlar	Tahdidlar
- respublika mehnat resurslari ta'limining o'sishi; - kadrlar malakasi va sifatini oshirish trening; - Moliyaviy va akademik mustaqillikka erishish - bozor sub'ektlari; - Xalqaro ta'lim bozoriga chiqish xizmatlar; - Iqtisodiyot va jamiyat tarmoqlari uchun sinergiya effekti bir butun sifatida; - Umuman olganda shaxs va jamiyat uchun yuqori ijtimoiy ta'sir	- Universitetlar orasida raqobat bo'lishi salohiyatli, bilimli kadrlar tufayli - universitetlar o'rtasidagi narx kurashi ; - yangi usullarning yetarli darajada rivojlanmaganligi, moslashish - dinamik jarayonlarni boshqarish va tartibga solish - oliy ta'lim bozori; - oliy ta'lim tizimini rejalashtirish, prognozlash, uzoq muddatli rivojlanish strategiyasini shakllantirish sifati

Hozirgi kunda O'zbekistonda 200dan ortiq Oliy ta'lim muassasalari mavjud. Shuni aytish joizki, har birining o'zining ustunlik tomonlari bo'lishi bilan birga ba'zan kamchiliklarga ham ega bo'ladi. Resurslar yetishmasligi, o'qituvchilar salohiyati, talabalar soni, bitiruvchilarning ish bilan

⁶ Manba: Muallif ishlanmasi

ta'minlanganligi va hokazolar shular jumlasidandir. OTM lar raqobatda ustunlikka erishishi uchun, xalqaro ta'lim standartlari darajasida bo'lishga harakat qilmog'i lozim.

Xulosa.

O'zbekistonning oliy ta'lim sohasidagi raqobatbardoshligining hozirgi holati turli xil imkoniyatlar va muammolardan biridir, ulkan kengayish va sifat jihatidan ba'zi yutuqlar, notekis sifat va idrok muammolari xavfi. Tizim darajasida raqobatbardoshlik ortib bormoqda (reytingda va ishlab chiqarishda ko'rinib turibdi), lekin tizim ichida institutlar o'rtasidagi raqobat ham qiziydi. Ushbu jarayon marketing tadqiqotlarini yanada muhimroq qiladi. Universitetlar ajralib turishi uchun o'zlarini farqlashlari, talabalar qoniqishini ta'minlashlari va sifatni doimiy ravishda yaxshilashlari kerak. Shu asosda, hozirgi bosqichda O'zbekiston oliy ta'lim tizimi raqobatbardoshligining holatini quyidagicha tavsiflash mumkin; zamonaviy tendensiyalar bo'yicha sezilarli o'sish OTMlar soni va talaba qabul bo'yicha, raqobatning kuchayishi yangi davlat, nodavlat va xorijiy OTMlar ishtirokida, sifat bo'yicha islohotlar davri, bu jarayonlarda marketing tadqiqotlari va tahlillarga tayangan holda harakat qilish, qabul qilinayotgan qarorlarning maqsadga muvofiqligini doimiy ravishda tekshirib borish muhim sanaladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi PF-60-sonli "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi" Farmoni (IV-bo'lim, 46-47-maqсадlar) // www.lex.uz.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi farmoni./Xalq so'zi, 2017 yil 8 fevral
3. Axunova G.N. Ta'lim xizmatlari bozorida marketing faoliyati va uni takomillashtirish: i.f.d ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dis. avtoreferati - T.: 2004-45b
4. Корчагова Л.А. Оценка конкурентоспособности вузов. // Маркетинг в России и за рубежом. – 2007. – № 5. – с. 48-54.
5. Фатхутдинов Р.А. Управление конкурентоспособностью вуза. // Высшее образование в России– 2006. – № 9. – с. 37-39
6. Ibraimov X., Urakov Sh. "OTM professor-o'qituvchilari faoliyatini talaba qoniqishi asosida baholash texnologiyasi." – Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar jurnali, 2023, №12, b.32-37
7. Kuzmina S.N., Saloxitdinov Sh.F. "Ta'lim xizmatlarida marketing boshqaruvi." – Ekonomika va sotsium jurnali, 2024, №2
8. Tairova, M. M., Narzullayeva, G. S., & Odinayeva, N. F. (2021). *Foreign Experience in Ensuring High Competitiveness of Economists in Higher Education*.
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi statistika agentligi stat.uz
10. Kadirovna, S. N. (2024). Importance of Foreign Experience for Uzbekistan in the Transition to a Green Economy. *European Journal Of Business Startups And Open Society*, 4(4), 48-51.
11. Shoimardonkulovich, Y. D., Kadirovna, S. N., & Abdulaziz, R. (2024). Legal Framework for the Introduction of a Green Economy in Uzbekistan. *Excellencia: International Multi-disciplinary Journal of Education* (2994-9521), 2(4), 345-350.
12. Shoimardonkulovich, Y. D., Kadirovna, S. N., & Javohir, D. (2024). The Green Economy as a Factor of Sustainable Development. *Miasto Przyszłości*, 47, 133-135.
13. Shoimardonkulovich, Y. D., & Kadirovna, S. N. (2022). Green Factor Of Economic Growth In Uzbekistan. *Gospodarka i Innowacje.*, 23, 102-104.

14. Kadirovna, S. N., & Husen, R. (2024). ISLOMIY MOLIYA, O'ZBEKISTON SHAROITIDA UNI TATBIQ ETISH TENDENSIYALARI. *INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2024*, 3(28), 21-24.
15. Kadirovna, S. N., & Hamidjon ogli, N. M. (2024). O'ZBEKISTONDA ISHSIZLIK MUAMMOSI VA UNI BARTARAF ETISH. *Gospodarka i Innowacje*. 46, 442-445.
16. Axrorovna, B. M. (2022). The Importance of Digitizing the Tax System. *European Journal Of Business Startups And Open Society*, 2(11), 1-5.
17. Giyazova, N.B. (2024). INCREAZING THE EFFICIENCY OF WASTE RECYCLING IN THE ECONOMY OF OUR COUNTRY. *MODELS AND METHODS FOR INCREASING THE EFFICIENCY OF INNOVATIVE RESEARCH*, 3(34), 455-461.
18. Gafurova, S. K. (2024). IMPORTANCE OF QUALITY MANAGEMENT IN IMPROVING THE QUALITY OF PERSONNEL TRAINING IN THE FIELD OF FOOD PRODUCTION. *Science and innovation*, 3(Special Issue 42), 508-511.
19. Низамов, А. Б. Очилов, А. О. Гафурова, Ш. К., & оглы Шаропов, Т. Р. (2024). Оценка эффективности обучения качественному менеджменту (TQM) в технических высших учебных заведениях. *Экономический профессиональный журнал*, 4(4).
20. Odinayeva, N. (2025). MODELS OF DEVELOPMENT AUTONOMY OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN THE MANAGEMENT OF THEIR ACTIVITIES. *International Journal of Artificial Intelligence*, 1(2), 127-133.
21. Abdulloev, A. J., Odinayeva, N. F., Adizov, B. B., & Furqatovna-master, O. N. (2021). Training highly qualified staff in development of Uzbekistan. *Research Innovation In Multidisciplinary Sciences*, 2021, 288-292.
22. Tairova, M. M., Aminova, N. B., & Kadirova, N. R. (2021, March). Use of Digital Technologies in Marketing. In *Proceedings of the International Conference on Research Innovation in Multidisciplinary Sciences*, New York, NY, USA (pp. 6-7).
23. Junaydullayevich, A. A., & Rasulovna, Q. N. (2024). Sanoat korxonalarining iqtisodiy salohiyatini baholash usullarini ishlab chiqish. *Journal of economy, tourism and service*, 3(2), 20-24.
24. Navruz-zoda Z.B. Three-Level Smart Model of Tourist Destination // *Journal of Management Value & Ethics*. July-Sept. 20, Vol.10 No3, 78-85-p. India. SJIF 7.201 & GIF 0.626.ISSN-2249-9512. (08.00.00; №6).
25. Z.B Navruz-zoda, S.K Imomova Concept of pilgrimage tourism and its specific characteristics. *INTERNATIONAL JOURNAL OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE* ISSN: 2692-5206, Impact Factor: 12,23 American Academic publishers, volume 05, issue 03,2025
26. Jamshedovna Q. H. GREEN ECONOMY AS A FACTOR OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT // *AMERICAN JOURNAL OF EDUCATION AND LEARNING*. – 2024. – T. 2. – №. 5. – C. 785-794.
27. Otabek o'g'li O. M., Jamshedovna Q. H. RAQAMLI IQTISODIYOTDA FOYDALANUVCHI MA'LUMOTLARINING XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDAGI MUAMMOLAR VA YECHIMLAR // *INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2024*. – 2025. – T. 4. – №. 38. – C. 167-174.
28. Jamshedovna Q. H., Lutfullayevna X. L. BUSINESS MANAGEMENT: WAYS TO ACHIEVE DOMINANCE IN THE MARKET // *INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM*. – 2025. – T. 6. – №. 49. – C. 247-249.

29. Khurramov O. K., Kasimova H. J. The main advantages of internet marketing and differences from traditional marketing //Мировая наука. – 2019. – №. 4 (25). – С. 65-68.
30. Jamshedovna Q. H., Askarovich S. M. Effective Development of the Economy on the Basis of "Green Economy". – 2023.
31. Muminov, K. I., & Abdullaeva, H. (2020). The effect of coronavirus pandemic to Uzbekistan tourism. *South Asian Journal of Marketing & Management Research*, 10(11), 36-42.
32. Abdullayeva, H. N., & Qayimov, O. (2024). XORIJIY INVESTITSİYALARNING MAMLAKAT YALPI ICHKI MAHSULOTIGA TA'SIRI. *MODELS AND METHODS FOR INCREASING THE EFFICIENCY OF INNOVATIVE RESEARCH*, 3(34), 419-428.
33. Nurov, Z., & Nurova, G. (2021). Results of ISI Implementation in Uzbekistan (in The Example of Uzbek Automotive Industry): Achievements and Negative Outcomes. *International Journal of Business, Technology and Organizational Behavior (IJBTOB)*, 1(3), 214-225.
34. Nurov, Z. S., & Nurova, G. N. (2021). Conceptual framework for factors affecting the feasibility of the isi. In *E-Conference Globe* (pp. 276-280).
35. Rakhmatullaeva, F. M., & Nurova, G. N. (2020). The importance of trade policy in the economic development of the country. *Economics*, 1, 27-28.